

ملیحه

متین مجد *

ترویج دین در فضای سایبری

چکیده

گسترش فزاینده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و از آن جمله اینترنت که انقلابی عظیم در دنیای ارتباطات است، مرزهای جغرافیایی را از میان برداشته و امکان برقراری ارتباط به طور همزمان میان بسیاری از افراد در اقصا نقاط جهان را، با در هم شکستن فواصل زمانی و مکانی فراهم کرده است، اینترنت با تبدیل افراد به پیام‌های روی صفحه و متونی که می‌توانند همچون نقاب‌هایی بر چهره افراد عمل کنند، سازنده فضای مجازی است در این مقاله به راه‌های ترویج دین در این فضا اشاره می‌گردد.

لذا در این پژوهش بعد از بررسی فضای سایبری و دین، ترویج دین در این فضا مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، سایبری، ترویج دین، فناوری اطلاعات.

*دانش آموخته سطح ۳ حوزه علمیه خراسان

استاد راهنما: فرزانه طالبانی استاد حوزه علمیه

طرح بحث

دین به معنای اعتقاد به آفریننده‌های برای جهان و انسان و دستورات عملی مناسب با این عقاید می‌باشد. (مصباح یزدی، ۱۳۸۷، ص ۱۱) فضای مجازی در واقع محیطی تشکیل شده از شبکه های آنلاین رایانه‌ای است که به مبادله اطلاعات با یکدیگر می‌پردازند، این فضا شامل فرهنگی است که میان کاربران آن ایجاد می‌شود. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۹۱)

فضای پیچیده مجازی پدیده‌ای جذاب است. به سبب کاربردهای فراوان و چه بسا آسان نمودن بسیاری از امور به گونه‌ای جدایی‌ناپذیر با زندگی بشر امروز پیوند خورده است. دنیای مجازی دنیای خیال است که در آن می‌توان سراغ از همه چیز گرفت. فضای مجازی زمان و مکان نمی‌شناسد، همه جایی و همه مکانی است، مرزها را به سهولت می‌پیماید و در آن واحد از رموزی پرده می‌گشاید که به چنگ آوردن آنها در عالم واقع مستلزم صرف انرژی، زمان و هزینه بسیار است و گاه حتی غیرممکن می‌نماید.

در عصر حاضر با توجه به گسترش این فضا و محیط ضرورت دارد تا بهترین استفاده را از این فضا در امر تبلیغ و ترویج دین انجام داد، زیرا اگر ما از این فضا بهره نبریم دشمنان نهایت استفاده را از آن خواهند برد.

هدف از این پژوهش بررسی فضای مجازی و راه‌های ترویج دین در این فضا می‌باشد.

در این تحقیق با سؤالاتی روبه رو بودیم

مفهوم شناسی فضای مجازی؟

راه‌های ترویج دین با توجه به سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه (علیهم‌السلام)

چیست؟

راه‌های ترویج دین در فضای مجازی چیست؟

در پژوهش حاضر سعی شده است گوشه ای از راه‌های ترویج دین در این فضا بیان شود. که

در دو مجموعه تنظیم شده است، اول مفهوم شناسی فضای مجازی و ترویج دین و دوم به گوشه ای از راههای ترویج دین در این فضا اشاره شده است.

الف. مفهوم شناسی فضای مجازی

۱. اینترنت

مجموعه‌ای از رایانه‌های متصل به هم که از طریق خطوط تلفن با هم ارتباط دارند. اینترنت نامی برای سیستمی گسترده و جهانی شامل مردم اطلاعات و رایانه‌ها است. (سلیمانی، ۱۳۹۰، ص ۲۴-۲۵)

۲. تاریخچه اینترنت

تاریخ تولد اینترنت به طور رسمی در اول سپتامبر سال ۱۹۶۹ میلادی اعلام شده است و از اوایل ۱۹۹۰ رشد استفاده از اینترنت به صورت تصاعدی افزایش یافت، این افزایش در ابتدا به دلیل ابزارهای جستجو در آن بود اما در سال ۱۹۹۱ تحت تاثیر وب قرار گرفت در ایران عمر اینترنت جهانی دو دهه است در ابتدا تعداد کمی از دانشگاهها به اینترنت متصل بودند اما بعد از آن اینترنت به صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفت. (سلیمانی، ۱۳۹۰، ص ۲۲-۲۳)

اینترنت به عنوان یک وسیله، دارای قابلیت عظیمی است. این وسیله فضایی را به نام فضایی مجازی با آثار واقعی به وجود آورده، فضایی که تمام فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، هنری را تحت تاثیر قرار داده است.

این فضا دنیایی بدون محدودیت است. ابعاد مادی ندارد. مکان و زمان نمی‌شناسد، هر چه در دنیای واقعی وجود دارد در این فضا نیز وجود دارد با این تفاوت که در فضای واقعی حضور اشیا و سایر موجودات، فیزیکی و ملموس است ولی در فضای مجازی حضور آنها به صورت غیر ملموس و غیر مادی است. (نجفقلی نژاد، حسن زاده، صادق زاده و ایقان، ۱۳۹۰، ص ۲۷)

از نظر میزان رشد اینترنت نسبت به سایر فناوری‌ها سرعت زیادی داشته است، مثلاً بیش از ۷۴ سال طول کشید تا حدود ۵۰ میلیون نفر به تلفن دسترسی پیدا کنند، این زمان برای رادیو ۳۶ سال، برای تلویزیون ۱۳ سال و برای اینترنت تنها ۴ سال بوده است. (اکرامی، ۱۳۸۴، ص ۱۳۲)

۳. کارکردهای اینترنت

- به عنوان ابزار ارتباطات و گفتگو که اجازه تبادل پیام مستقیم و همزمان را به شرکت کنندگان می‌دهد و باعث تعامل تقریباً همزمان شده است.

- به عنوان ابزاری برای یافتن اطلاعات در غول‌آساترین منابع اطلاعاتی که به کمک موتورهای جستجو تحقق می‌یابد.

- به عنوان حامل نوین نشر الکترونیک و مکمل و در برخی از موارد جایگزین شیوه سنتی توزیع محتوا است.

- به عنوان ابزار تجاری توزیعی و بین‌رسانه‌ای که امکان تعامل میان محصول و خدمت و خریداران و مصرف‌کنندگان را فراهم کرده است.

- به عنوان ابزار همگرایی و تلفیق متون، تصاویر ثابت و متحرک، صدا و تولیدات دیداری شنیداری در جهت ایجاد وجوه تازه‌ای از بیان و تجسم بخشی به افکار و به خلاقیت‌های انسان است. (نجفقلی نژاد، حسن زاده، صادق زاده و ایقان، ۱۳۹۰، ص ۳۸)

۴. مزایای استفاده از اینترنت

- کاهش زمان صرف شده برای انتقال اطلاعات با حذف فاصله جغرافیایی در دنیای مجازی

- حذف واسطه‌ها در مبادله اطلاعات از تولیدکننده تا مصرف‌کننده

- توسعه ابزارهای ارتباطی مثل پست الکترونیکی برای تبادل اندیشه

- سرعت فرایند انتشار منابع الکترونیکی نسبت به فرایند انتشار همان منابع به صورت چاپی

- گسترش دامنه دسترسی به اطلاعات، دسترسی به جامعه جهانی اطلاعات و ... (نجفقلی نژاد، حسن زاده، صادق زاده، ص ۳۹)

۵. ویژگی های کاربران اینترنت

- این افراد نسبت به جامعه واقعی جوانترند.
 - از سطح سواد بالاتری برخوردارند.
 - مانند جامعه حقیقی از دو جنس زن و مرد می باشند.
 - برای اطلاعات و اخبار ارزش بیشتری قائل هستند.
 - با آزادی و انتخابات زیادی رو به رو هستند.
- و... (کرامی، همان، ۱۴۰)

۶. ترویج دین

از منابع شناخت ترویج دین، سیره اولیاء و پیشوایان اسلام و به عبارتی سیره معصومین (علیهم السلام) است.

روش های ترویج اسلام توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امامان (علیهم السلام) به حسب شرایط زمان تفاوت داشت، همچنین روش ترویج اسلام از سوی امامان نیز به حسب شرایط زمان فرق می کرد، یعنی اینکه امامان بزرگوار شیعه نیز در طول تاریخ و به تناسب شرائط سیاسی و اجتماعی دوره خویش از روش های خاص و منحصر به فرد تبلیغی استفاده می بردند و به طرق مختلف به ترویج دین می پرداختند.

از علل گسترش سریع اسلام می توان به دو نکته اشاره کرد:

- قرآن که معجزه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد که به علت زیبایی و عمق معانی

بر دل‌ها نشست.

- شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، خلق و خوی ایشان است و حتی بعد از ایشان سیره تاریخی پیامبر عامل گسترش اسلام است.

در قرآن این نکته بیان شده است که

«فِيمَا رَحِمَهُ لَئِن تَ لَهُمْ وَ لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ» (آل عمران / ۱۵۹)

مرحمت خدا تو را بر خلق مهربان و خوشخوی گردانید و اگر تند خوی و سخت دل بودی مردم از گرد تو متفرق می‌شدند.

۷. روش‌های تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

از نخستین سیاست‌های تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نشر توحید بدون دعوت رسمی بود سیزده سال اول بعثت شامل یک دوره سه ساله و یک دوره ده ساله است در سه سال اول پیامبر (صلی الله علیه و آله) دعوت خود را آشکار نکرد و جز در موارد اندک، کسی را دعوت به پذیرش نبوت خود نکرد، بلکه تنها کسانی را که از شرک و آیین بت پرستی روی گردان بودند و به سوی او آمدند جذب می‌کرد. همچنین در سال‌های اولیه با آداب و رسوم و عقاید شرک‌آمیز نجنبید. با گذشت سه سال از آغاز بعثت دستور یافت تا دعوت خود را آشکار کند و با عقاید شرک آلود مبارزه کند، در واقع تبلیغ و ترویج آن حضرت به صورت تدریجی انجام شد.

مهمترین ابزار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت مردم آیات قرآنی بود که در نهایت زیبایی و عمق معانی بود، از طرفی اعراب علاقه فراوانی به نثر ادیبانه و شعر خوش آهنگ داشتند در چنین فضای آیات قرآن هر عربی را به وجد می‌آورد، این زیبایی برای اعراب که مشتاق اینگونه جملات بودند بهترین و بالاترین ویژگی جذب را داشت، اما آیات قرآن صرف لفاظی و عبارت پردازی نبود و محتوای شاعرانه نداشت بلکه قرآن دعوت توحیدی خود را در قالبی ادبی و زیبا عرضه کرد.

نشر این افکار و اندیشه‌ها باعث شد باورهای مردم مشرک سست شده و راه را برای نشر اسلام هموار کند، مهمترین متن مقدس مسلمانان بیشترین تأثیر را در تحول فرهنگ جاهلی به فرهنگ اسلامی داشت. (جعفریان، ۱۳۸۵، ص ۳۱-۳۶)

از جمله اقدامات دیگر پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) تربیت نیرو بود. نیروهایی که ذخیره اسلام بودند تا پس از ایجاد حکومت به پیامبر کمک کنند، از اقدامات سازنده دیگر اینکه در سیزده سال اول بعثت با سیاست مسالمت آمیز خود دشمن را تا اندازه‌ای از اقدامات خشن بازداشت. آن حضرت برخورد تندی نشان نداد و توصیه کرد تا دشواری‌ها را تحمل کنند در نتیجه پیامبر در این فضا توانستند به تبلیغ و گسترش دین با امنیت بیشتری ادامه دهند. (جعفریان، ۱۳۸۵، ص ۶۴)

از اقدامات دیگر که بعد از هجرت انجام شد تاسیس مسجد است، مسجد علاوه بر اینکه محل عبادت است، مکانی برای اجتماع مسلمان نیز بود و نقش مهمی را در تربیت دینی فکری و در مواردی مسائل سیاسی برای مسلمانان داشت.

روش دیگر پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) آشنا کردن مردم با سخن حق، تبیین راه حق و نشان دادن معیارهای حق و باطل است، قرآن با نشر تفکر و ارائه استدلال راه را برای انتخاب آگاهانه مردم باز کرد و بدین صورت دین حق را ترویج داد.

از جمله روش‌های دیگر پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) برای ترویج دین و مبارزه با دشمنان اسلام، جنگ بود. دشمنانی که تنها قدرت نظامی می‌توانست آنها را از اندیشه تهاجم باز دارد. (جعفریان، ۱۳۸۵، ص ۸۰-۹۰)

۸. روش‌های تبلیغی ائمه(علیه‌السلام)

در این مبحث به قسمت کوچکی از روش‌های ائمه (علیه‌السلام) در راه ترویج و حفظ دین خدا می‌پردازیم.

امام علی (علیه‌السلام) با وجود اینکه خلافت را از ایشان غصب کردند اما امام بر حفظ و ترویج دین مدت بیست و پنج سال سکوت کردند و در این مدت در مواقعی که خلفا با مشکلی روبرو می

شدند امام رهنمودهای لازم را به ایشان ارائه می‌دادند، در دوران خلافت خود برای جلوگیری از انحراف دین به مقابله با انحرافات و انگیزه‌های غیر دینی که در دوران خلفا به وجود آمده پرداختند، ایراد خطبه‌های عمیق و جامع، احیای قرآن، سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و مبارزه با سه گروه ناکثین، قاسطین و مارقین از جمله اقدامات آن حضرت می‌باشد.

صلح امام حسن (علیه السلام) از جمله اقدامات ایشان برای ترویج و حفظ دین می‌باشد.
(جعفریان، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۵۰-۶۴)

قیام امام حسین (علیه السلام) امام در وصیت نامه خود پس از بیان عقیده خویش درباره توحید نبوت و معاد هدف خود را از سفر چنین بیان نمود.

من از روی خود خواهی و یا برای خوشگذرانی و نه برای فساد و ستمگری از شهر خود بیرون آمدم بلکه هدفم امر به معروف و نهی از منکر و خواسته‌ام از این حرکت اصلاح مفاسد است و احیای سنت و قانون جدم رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) ... (نجمی، ۱۳۸۸، ص ۵۶)
یکی از راه‌های ترویج دین، امر به معروف و نهی از منکر بیان شد.

بهره‌گیری ائمه از سلاح دعا به خصوص امام سجاد (علیه السلام) وقتی که روحیه رفاه طلبی و دنیا زدگی بر آن غلبه کرده بود و فساد سیاسی، اخلاقی و اجتماعی آن را محاصره کرده بود یکی از این راهها می‌باشد.

استفاده از برده‌ها اعم از زن و مرد و با هر ملیتی، امام با برخورد اسلامی خودش، سعی در بالابردن سطح این قشر از جامعه داشت در مدتی که برده‌ها در خدمت ائمه بودند با شخصیت علمی، اخلاقی عظیم آنها آشنا می‌شدند و این خود راهی برای ترویج دین در نقاط مختلف را فراهم می‌کرد. (جعفریان، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۱۸۵-۱۹۱)

از جمله گروه‌هایی که در جامعه اسلامی وارد شده و تأثیر عمیقی بر فرهنگ آنها گذاشتند یهودیت بود. تأثیر آنها به صورت احادیثی به نام اسرائیلیات پدیدار گشت. مبارزات امامان با افکار یهودیت و انحرافی از جمله اقدامات ائمه در راه حفظ و نشر اسلام بوده است.

از جمله اقدامات دیگر ائمه به خصوص امام محمد باقر(علیه‌السلام) و امام صادق (علیه‌السلام) میراث فرهنگی، تربیت شاگردان و پیدایش مکتبی با فرهنگ غنی خاص خود که به مکتب جعفری شهرت یافت که مبنای اصلی آن بیان معارف حقه اسلام است می‌باشد.

از جمله راه‌های دیگر ائمه به خصوص از امام صادق (علیه‌السلام) به بعد، طرح سازمان وکالت بود تا به وسیله آن با سهولت بیشتری بتوانند با شیعیان در دورترین نقاط عالم اسلامی مرتبط باشند و شیعیان نیز با استفاده از آن مشکلاتشان را حل کنند، این تشکیلات از عصر امام صادق (علیه‌السلام) آغاز به کار نمود و رفته رفته نظم و هماهنگی بیشتری پیدا کرد و نقش علمی و دینی و ارشادی را عهده دار بود. (جباری، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۱۷)

ب. راه‌های ترویج دین در فضای مجازی

با پیشرفت علم و تکنولوژی مخصوصاً فناوری ارتباطات و اطلاعات، رسانه‌ها جایگاه خاصی پیدا کرده‌اند و هر کدام به شیوه‌ای جذاب در پی جذب افراد از کوچک و بزرگ می‌باشند. اینترنت آخرین برگ ارتباطات، بزرگترین سیستم ارتباطی که تاکنون انسان به آن دست یافته را ایجاد کرده است، که نقش مهمی در ترویج عقاید و افکار و ... دارد

اگر بخواهیم افراد جامعه با بینش اسلامی خود، بلکه بهتر و قویتر بمانند و در ضمن به ترویج دین در سراسر جهان کمک کنیم باید از ابزار آلات نوین به خصوص فضای مجازی بهره بگیریم، در غیر اینصورت تبلیغ به آسانی امکان پذیر نیست.

فضای مجازی عرصه قدرت‌های اطلاعاتی و محتوایی است، هر کشوری که در این فضا از نمادها، ابزارها، اطلاعات و محتوای بیشتری استفاده کند، تاثیر گذاری بالاتری خواهد داشت و بالعکس اگر حضور پر رنگی در این فضا نداشته باشد اگر چه از فرهنگ غنی‌تری برخوردار باشد تاثیر گذاری چندانی نخواهد داشت.

از آنجا که غالب مدیران سایت‌های فضای مجازی از کشورهای غربی می‌باشند، اطلاعات موجود نیز هم سو با نظرات، دیدگاه‌ها و سیاست‌های آنان است و به مبانی دینی توجهی ندارد. به

همین خاطر کاربرانی که از لحاظ عقیدتی و مذهبی ضعیف هستند به علت مفاهیم و اطلاعات انحرافی، سطح پایین اطلاعات و آگاهی‌شان و کمبود منابع اطلاعاتی در مورد دین از حضور در این فضا آسیب می‌بینند.

پیوند انسان و دین و فناوری مجازی

دین از نخستین جوامع انسانی تا امروز عنصری اساسی و بنیادین از هر اجتماع انسانی را تشکیل داده است. پیوند انسان و دین پیوندی دیرین و پایدار بوده اما این رابطه چه در بعد اجتماعی و فردی آن دستخوش تغییرات چشمگیری شده است.

در جهان امروز نیز به رغم همه اختلاف نظرها و تفسیرهای متفاوتی که از ماهیت و وظایف دین به دست داده شده به نظر نمی‌رسد که از اهمیت آن در زندگی بشر کاسته شده باشد.

فضای مجازی امری متافیزیکی و فضای همه جا حاضر است بنابراین همه عناصر دینی در این فضا موجود نیستند اما از آنجا که فلسفه وجودی دین وصل کردن انسان‌ها به یکدیگر در فضای واقعی است، بسیاری از امور دینی می‌تواند به فضای مجازی انتقال یابد.

با استفاده از این تکنولوژی ارتباطی تبلیغ معارف دینی آسان تر شده است. (پارتازیان، ۱۳۸۸، ص ۱۱-۱۴) این فضا امکان ظهور جماعتی مجازی را فراهم کرده است که محدوده‌اش را خود تعریف می‌کند و پیرامون علاقه یا هدفی مشترک شکل می‌گیرد.

در این فضا که تفاوت آن با جهان واقعی در نبود عناصر مکان و زمان است شکل‌گیری اجتماعات مجازی دشواری‌های جهان واقعی را ندارد و با سهل‌تر شدن امکان تعامل و عضویت افراد و گروه‌ها می‌توانند با یافتن هم‌کیشان خود در راستای رسیدن به اهدافی مشخص و ترسیم شده بسیج شوند و تاثیراتی آگاهی‌دهنده و عقلانی‌ساز بر فرایند اعمال قدرت بر جای گذارند.

ایجاد شبکه‌های هم‌باوران دینی می‌تواند به تقویت و باز تولید عقلانی‌الگوهای دینی که از قبل وجود داشته پیردازد نظیر وبلاگ‌های قرآنی، وب سایت‌های تخصصی با محوریت شیعه،

مهدویت و ... (پارتازیان، ۱۳۸۸، ص ۲۲-۲۵)

۱. راه‌های ترویج دین

- یکی از مهمترین اقدامات در ترویج دین، ایجاد مسجد مجازی است، تا با استفاده از آن به اطلاع‌رسانی و کارکردهای مختلف دین و مسجد برای عموم مردم پرداخت. با پیاده‌سازی چنین نرم افزاری و قرار دادن رایگان آن در اختیار کاربران، کاربر با ورود به آن می‌تواند با بسیاری از معارف آشنا شود، با توجه به اینکه یکی از راه‌های انتقال مفاهیم استفاده از تصویر، عکس و نقاشی می‌باشد، استفاده از این موارد در فضای مجازی باعث جذب بیشتر کاربران می‌گردد. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۵۲) یعنی از هر فرصتی برای ترویج دین استفاده کنیم.

«لَتَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا» (کهف/۲۱)

اگر بناست ساختمانی به عنوان یادبود ساخته شود، مسجد بسازیم که آثار معنوی و مادی

زیادی دارد. (قرائتی، بی‌تا، ج ۷، ص: ۱۵۶)

- راه اندازی باشگاه‌های مجازی با فعالیت‌های دینی و فرهنگی در این باشگاه‌ها امکانات و نرم افزارهای مرتبط با دین در اختیارشان قرار می‌گیرد برای ترغیب افراد می‌توان مسابقاتی را در رشته‌های مختلف بر گزار کرد و با داوری خود کاربران به نفر اول امتیاز داد.

- فراهم آوردن امکانات و ایجاد تمهیدات لازم برای راه اندازی و گسترش وبلاگ نویسی دینی، ایجاد وبلاگ‌های فردی، مناسبتی، سازمانی، دلنوشته و... با محتوایی دینی با توجه به اینکه سایت‌ها و وبلاگ‌ها، شبکه‌های مجازی اجتماعی، تلگرام‌ها و... در حوزه دین بسیار کم می‌باشد فراهم آوردن این تمهیدات از جمله راه‌های ترویج دین می‌باشد. (رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۵۳-۱۵۵)

یعنی امکانات مادی باید در خدمت تبلیغ دین قرار گیرد.

«قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ» (نمل / ۴۴)

با اهداف سلیمان گونه می‌توان از صنعت و امکانات مادی، برای ارشاد و هدایت دیگران کمک

گرفت. (قرائتی، بی‌تا، ج ۸، ص ۴۲۸)

- ضعف‌های موجود در بهره‌وری از فضای مجازی، خلاء محتوا و اطلاعات مفید در مورد مفاهیم دینی با توجه به اینکه اسلام کاملترین دین است اما نسبت به ادیان دیگر کمترین محتوا را در فضای مجازی دارد با توجه به اینکه ما منابع غنی در اختیار داریم باید زمینه را برای دیجیتال کردن آنها و استفاده در فضای مجازی باشیم آن هم به صورت چند زبانی تا قابلیت استفاده در سطح جهانی را داشته باشد. به این علت که فضای مجازی یک کانال جهانی است که همه اقشار و ملیت‌ها در آن حضور دارند. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۵۶)

- راه اندازی انجمن‌های دینی در فضای مجازی با موضوعات ادبی، فرهنگی، هنری، شعر، داستان، نقاشی، خاطره و ... می‌تواند پل ارتباطی افراد با دین باشد.

- استفاده از امکانات چند رسانه‌ای فضای مجازی برای ترویج و تصحیح اعمال عبادی یکی دیگر از این راه‌ها می‌باشد. بررسی درستی اعمال به صورت خود کنترلی انجام می‌گیرد، به عنوان مثال کاربر می‌تواند با استفاده از نرم افزار درستی عبادت خود را کنترل کند.

- راه اندازی تالارهای گفتگو با محوریت دین از دیگر اقدامات در این زمینه می‌باشد. تالارهای گفتگو به علت چند رسانه‌ای بودن و حضور هم زمان دخترها و پسرها در آن، دارای جذابیت بالایی است. این فضا از چارچوب خاصی برخوردار نیست و غالباً در آن مطالب ضد ارزشی و ناهنجار مطرح می‌گردد. البته همه افراد در آن به مطالب و مباحث انحرافی علاقمند نیستند برخی برای سرگرمی و برخی برای وقت گذرانی به آن وارد می‌شوند اما تالارهای گفتمان ارزشی بسیار اندک هست در نتیجه سبب شده است تا فضای غالب چنین تالارهایی برای کاربران خوب نیز ضد ارزشی شود، با ایجاد تالارها با مضامین ارزشی و حضور جوانان و نوجوانان دیندار و سمت سو دادن به مباحث و جلوگیری از انحراف مباحث و غیر اخلاقی شدن آن و استفاده از جذابیت های این فضا می‌توان در ترویج دین گام برداشت. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۰-۱۶۴)

پس وظیفه ما تبلیغ دین است گرچه در اثر پذیری مردم تردید است. (قرائتی، بی‌تا، ج ۱۰، ص

«قُرْآنًا غَرِيبًا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» (زخرف / ۳)

- ایجاد سایت‌های مشاوره دینی و پاسخ‌گویی به شبهات و پرسش‌های شرعی و احکام نیز از جمله راهکارها در ترویج دین می‌باشد. بسیاری از افراد به دلیل کم آگاهی و یا عدم آگاهی احساس می‌کنند با انجام یک گناه دیگر امکان بازگشت وجود ندارد و چون در این فضا به علت مجازی بودن ارتباط، احساس شرم و خجالت مانع از پرسیدن احکام و پرسش نمی‌شود و فرد به راحتی میتواند دردها مشکلات و احساسات خود را بیان و تاثیر مطلوب را ببیند. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۴-۱۶۵)

- بهره‌گیری از هنر و معماری اصیل مساجد و اماکن مذهبی، این مساله ظرفیتی بالا برای گسترش زمینه‌های جذب و جذابیت را فراهم کرده است، این سبک‌ها خوشبختانه بیشتر در مراکز دینی به کار رفته است می‌تواند بستری برای ایجاد جاذبه برای کاربران و انس آنها با پایگاه‌های ترویج دین باشد.

- راه اندازی منبر مجازی، در فرهنگ ما منبر مکانی است برای تبلیغ مسایل و احکام مذهبی و مفاهیم دینی خوشبختانه با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و ابزارهای چند رسانه‌ای انجام این امور در فضای مجازی نیز وجود دارد.

- طرح خادم افتخاری مجازی، علاقه‌مندان بسیار در نقاط مختلف دنیا وجود دارند که تمایل دارند به عنوان خادمان مراقب؛ زیارتگاه‌ها، مساجد و سایر مکان‌های مذهبی به صورت افتخاری فعالیت کنند امکان چنین کاری در فضای مجازی وجود دارد اگر چه که در فضای حقیقی نیست اما انگیزه معنوی و اعتقادی فرد و گذراندن اوقاتی را در این فضا در تغییر رفتار و روش به سوی اعمال مثبت و مفید تاثیر گذار است.

- پاسخ به شبهات و پرسش‌ها و مباحث انحرافی روز جامعه، با توجه به اینکه فضای مجازی محیطی کاملاً آزاد برای بیان عقاید مختلف است، مطالب و مسائل مطرح در فضای حقیقی جامعه در فضای مجازی نمود عینی پیدا می‌کند. به همین دلیل طرح مباحث انحرافی و شبهه‌انگیز و

هجوم نرم فرهنگی در این عرصه بیشتر می‌باشد، بنابراین حضور جدی مبلغان و آگاهان دینی برای پاسخ گوی مناسب در این فضا ضروری است. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۷۲-۱۷۶)

- ارتباط شبکه‌ای مراکز نشر و ترویج دین در فضای مجازی، برای اینکه در فعالیت‌ها امکان تبادل اطلاعات و تعامل فراهم شود لینک و پیوند همه مراکز دینی به شکلی جهت‌دار در فضای مجازی ضروری است..

- داشتن سواد رسانه‌ای برای مبلغان دینی یکی از رموز موفقیت برای تبلیغ و ترویج دین در فضای مجازی می‌باشد. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۸۴) در مسیر حق بودن کافی نیست، لازم است دیگران را نیز به مسیر حق دعوت کنیم. (قرائتی، بی‌تا، ج ۹، ص ۲۶۱)

«وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ» (لقمان / ۱۷)

- راه اندازی وبلاگ، پیام‌رسانهای ایرانی و درگاه‌های تخصصی با موضوعات مختلف دینی در این فضا از جمله عوامل مؤثر است و با توجه به سرعت رو به رشد این وسیله در کشور و در سرتاسر جهان، پرداختن به این مساله برای ترویج دین ضرورت دارد. متاسفانه وفور برنامه‌ها و نرم افزارها و سایت‌های غیر مفید و غیر ارزشی و کمبود نرم افزارها و برنامه‌های دینی و جذاب، عامل کم استقبالی کاربران در حوزه دین می‌باشد.

- برای تاثیر گذاری بیشتر در حوزه دین باید امکان برنامه‌ریزی با توجه به جنس، سن، دانش، سواد و را مد نظر قرار داد. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۲۷-۱۲۹) و ...

۲. مزایای فضای مجازی برای مبلغ دین

- در فضای مجازی این امکان وجود دارد که در آن با کاربران گفتمان برابر داشت و هم چگونگی یک گفتمان خوب و مناسب را به آنها یادآوری نمود در نتیجه در این فضا با ایجاد گفتمان‌های دوسویه و متعدد محیطی را فراهم ساخت تا دست یابی به محتوا و اطلاعات دقیق تر و کامل تر باشد.

- امکان نظر سنجی نیز ما را هر چه سریعتر به ما را نسبت به نقاط قوت و ضعف مان آگاه می کند آیتم آمار به ما کمک می کند تا به تعداد بازدید کنندگان و نتایج بازخوردمان پی ببریم.
- فضای مجازی این امکان را به مبلغ می دهد تا برای پاسخگویی بسیاری از منابع و کتب مرجع را به صورت آنلاین در اختیار داشته باشد.
- یکی دیگر از امتیازات این فضا، ماندگاری مطالب و محتوایی تبلیغی است، که برای همه در هر زمان و مکانی قابل استفاده است. (موظف رستمی، ۱۳۸۸، ص ۱۲۷-۱۳۷)

نتیجه بحث

همچنان که پیامبر و ائمه (علیهم السلام) در راه هدایت مردم و ترویج دین خدا از هر فرصتی به بهترین صورت استفاده می کردند، بر ماست تا در راستای فعالیت تبلیغی ایشان به دنبال بسترها و زمینه های تبلیغی جدید و نوین باشیم یکی از این بسترهای نوین استفاده از فضای مجازی می باشد.

لازم است با شناخت و آگاهی دقیق از فرصت ها و تهدیدهای موجود در آن، بستری را برای ترویج دین و آموزه های دینی به صورتی هدفمند فراهم آوریم، که اگر از آن به درستی استفاده نکنیم دیگران در مسیر ضد دین این فضا را اشغال می کنند.

منابع و ماخذ

✽ قرآن کریم

۱. اکرامی محمود، مردم شناسی تبلیغات، مشهد، نشر ایوار، ۱۳۸۴.
۲. پارتازیان کامبیز، نگاهی به تأثیرات اینترنت و فضای مجازی بر روند دینداری، قم، دارالمعارف، ۱۳۸۸.
۳. جباری محمد رضا، سازمان و کالت و نقش آن در عصر ائمه (ع)، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۷.
۴. جعفریان رسول، حیات فکری و سیاسی امامان شیعه، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۲.
۵. جعفریان رسول، سیری در سیره نبوی، قم، دلیل ما، ۱۳۸۵.
۶. سلیمانی حجت الله، اینترنت و اطلاعات، تهران، مولف، ۱۳۹۰.
۷. قرائتی محسن، تفسیر نور، تهران، مرکز فرهنگی درس های از قرآن، ۱۳۸۳.
۸. مصباح یزدی محمد تقی، آموزش عقاید، تهران، چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۷.
۹. مطهری مرتضی، سیری در سیره نبوی، تهران، صدرا، ۱۳۸۵.
۱۰. نجفقلی نژاد اعظم، حسن زاده محمد، صادق زاده وایقان علی، دنیای مجازی امکانات، قوانین، روش ها و ابزار های ارزیابی، تهران، کتابدار، ۱۳۹۰.
۱۱. نجمی محمد صادق، سخنان حسین بن علی (علیه السلام)، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۸.

